

Medytacje na Święte Triduum Paschalne
Rok A, B, C

ks. Bronisław Mokrzycki SJ

TO CZYŃCIE!

EUCHARYSTYCZNA MISTAGOGIA
W ROKU LITURGICZNYM

Wydawnictwo WAM
Kraków 2015

© Wydawnictwo WAM, 2005

Redakcja
Siostry Zawierzenia

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

Opracowanie plansz według Autora
Siostry Zawierzenia

Na okładce mozaika z książki
La Capella „Redemptoris Mater” del Papa Giovanni Paolo II
(© Libreria Editrice Vaticana)
Fot. Aurelio i Francesca Amendola

ISBN 978-83-7318-560-9

wydanie drugie, 2015

NIHIL OBSTAT. Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego,
ks. Krzysztof Dyrek SJ, prowincjał. Kraków 10 marca 2005 r., l.dz. 91/05.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Druk: Drukarnia DIMOGRAF
Bielsko-Biała

*W uobecnieniu
tej jedynej Ofiary naszego zbawienia
zostaje na nowo oddany Bogu
człowiek i świat
przez nowość paschalną Odkupienia
(...) Eucharystia
będąc prawdziwą ofiarą
dokonuje tego oddania Bogu*

Jan Paweł II

*Umiłowanemu Ojcu Świętemu,
JANOWI PAWŁOWI II,*

*którego życie i posługiwanie apostołskie
przeniknięte jest
„nowością paschalną Odkupienia”,
skoncentrowaną na Eucharystii,*

*ten paschalny tomik z serii
„Eucharystyczna mistagogia w Roku liturgicznym”
z wdzięcznością ośmiela się zadedykować
autor*

SŁOWO WSTĘPNE

1. „Jaśniej szczyt Roku liturgicznego” – Pascha

Gdyby porównać przeżywanie Roku liturgicznego do górskiej wspinaczki, to Święte Triduum Paschalne trzeba by nazwać zdobyciem najwyższego szczytu. Ten plastyczny obraz jest nam niejako podpowiadany w teologiczno-liturgicznym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego opracowanego w ramach posoborowej odnowy. Dokument, omawiając te *t r z y d n i*, stwierdza w 18. numerze, że „święte Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego jaśniej jako szczyt roku liturgicznego”.

a) liturgiczny powrót do źródeł

Ruch liturgiczny, który doprowadził w drugiej połowie XX wieku do oficjalnej i całkowitej odnowy liturgii Kościoła po Soborze Watykańskim II, był powrotem do źródeł biblijnych i patrystycznych. W starożytności zaś Kościół głęboko przeżywał święta paschalne, zwłaszcza pierwsze *t r z y d n i* Okresu Wielkanocnego. Pod koniec IV w. św. Ambroży pisał o „świętym triduum”, świętych trzech dniach (łac. *triduum*

sácrum); a św. Augustyn, jego uczeń, nazywał te dni „najświętszym triduum ukrzyżowanego, pogrzebanego i wskrzeszonego” Pana (łac. *sacratíssimum trídium crucifíxi, sepúlti et suscítati*).

Jak z tych określeń wynika, pierwsze „najświętsze triduum” obejmowało Wielki Piątek – jako pamiątkę męki „ukrzyżowanego” Pana (łac. *crucifíxi*), Wielką Sobotę – upamiętniającą przebywanie Jego umęczonego Ciała „w grobie” (łac. *sepúlti*), a wreszcie Wielką Niedzielę – jako dzień Jego „Zmartwychwstania” (łac. *suscítati*). Czyli Wielki Czwartek nie wchodził wówczas w skład „najświętszych trzech dni”, chociaż sam św. Augustyn w jednym z listów stwierdza, że w Jego mieście Hipponie odprawiano w Wielki Czwartek wieczorem Mszę św. na pamiątkę jej ustanowienia.

b) rozumienie teologiczne

Ten szczegół historyczny ma również znaczenie teologiczne dla właściwego rozumienia Świętego Triduum – nawet dzisiaj. Akcent wciąż pada na dwie fazy owego misterium: kenoza męki – i wywyższenie w zmartwychwstaniu. Widzimy te dwa akcenty poprzez wieki, również wtedy, kiedy Święte Triduum tworzą już: Wielki Czwartek, Wielki Piątek i Wigilia Paschalna (od IX w.). Nie tyle ważna była nazwa dnia, co aspekt Paschy: uniżenie w męce – czy wywyższenie w chwale zmartwychwstania.

Komentarz do Roku liturgicznego w posoborowej księdze *Calendárium Románum* z 1969 roku, przytacza-

jąc słowa św. Augustyna, przypomniane wyżej, podaje bardzo ważne uzasadnienie teologiczne dla Wielkiego Czwartku jako dnia należącego obecnie do paschalnego „szczytu”: „Triduum to będzie mieć początek od wieczornej Mszy Wieczerzy Pańskiej, bo ona rozpoczyna celebrację błogosławionej męki (łac. *hoc triduum initium sumet a Missa Vespertina in Cena Domini, quae beatae Passionis celebrationem inchoat*). Warto więc zwrócić uwagę na antyfonę na wejście mówiącą o krzyżu, na „zamilknięcie” dzwonów i używanie kołatek, a także na pasyjny element w dekoracji kaplicy czy ołtarza adoracji Najświętszego Sakramentu po wielkoczwartkowej Mszy świętej.

c) znaczenie formacyjne

Nie można tu pominąć milczeniem wielkiej odnowy liturgicznej wprowadzonej w Kościele przez Piusa XII, co „obudziło” jak gdyby na nowo duchową wrażliwość paschalną w duszach wiernych. *Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus* (łac.) – „Odnowione Obrzędy Wielkiego Tygodnia” dotyczyły głównie Świętego Triduum oraz pory jego sprawowania. Dekret *Domínicae Resurrectiónis* (1951 r.) przywracał po wiekach wieczorną lub nocną porę przeżywania Wigilii Paschalnej; a następny dekret (z 1955 r.) wprowadzał w życie zreformowany Wielki Tydzień. Cały Kościół z radością przyjął tę odnowę i mógł docenić wpływ owego „szczytu” Roku liturgicznego na świadomość i życie chrześcijańskie swoich członków.

Poczynając od soborowej Konstytucji o liturgii świętej (por. KL 5) poprzez inne dokumenty Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza posoborowe księgi odnowionej liturgii, dostrzegamy mocny akcent położony na tych trzech dniach świętych, oficjalnie nazywanych odąd **Świętym Triduum Paschalnym** (por. wspomiane wyżej *Calendárium Románum: Tríduum Sácrum exínde Tríduum paschále vocábitur*). Również Martyrologium rzymskie, ogłaszając dzień Zmartwychwstania Chrystusa, nazywa go „Uroczystością nad uroczystościami i naszą Paschą” (łac. *Sollémnitas sollemnitátum et Páscha nóstrum*). Jest to więc szczyt „święty”, bo „paschalny”, uobecniający mękę Jezusa i Jego zmartwychwstanie! Wydarzenia paschalne w życiu Pana na ziemi, śmierć i zmartwychwstanie, są zatem najważniejsze nie tylko dla Niego i Jego uczniów, ale także dla każdego człowieka i wręcz dla całego stworzenia.

2. Co oznacza termin „Pascha”?

Paschalne misterium i paschalność życia chrześcijańskiego mają pierwsze i bezpośrednie odniesienie do określenia „Pascha”. Termin ten wywodzi się z hebrajskiego *pésah* (aram. *páscha*) – od rdzenia czasownikowego *pasah* – i posiada kilka znaczeń. Najbardziej rozpowszechnione to: skakanie (utykanie; taniec rytualny), a zwłaszcza przechodzenie (stąd łac. *tránsitus* – przejście).

Specjaliści zauważają, że różne tłumaczenia etymologii terminu „Pascha” w literaturze judaistycznej

miały wpływ na rozumienie misterium paschalnego w pierwotnym chrześcijaństwie. Znalazło to wyraz zarówno w pismach Ojców Kościoła, jak i w liturgii. Za Ch. Mohrmann można wyróżnić poczwórny sens nadawany określeniu „Pascha”:

a) przejście anioła śmierci ponad domami Izraelitów (gr. *hypérbasis, hyperbáseis*)

Historyk żydowski Józef Flawiusz (I/II w. po Chr.) w terminie „Pascha” widzi „przejście” anioła niszczyciela przez zatwardziały Egipt; pozabijał on wszystko pierworodne w Egipcie, oszczędzając jedynie domy Izraelitów naznaczone krwią ofiarowanego baranka (por. Wj 12, 11-13. 23-29). *Tej nocy przejdę przez Egipt, zabiję wszystko pierworodne w ziemi egipskiej od człowieka aż do bydła i odbędę sąd nad wszystkimi bogami Egiptu – Ja Pan (w. 12). To jest ofiara Paschy na cześć Pana, który w Egipcie ominął domy Izraelitów. Poraził Egipcjan, a domy nasze ocalił (w. 27).*

b) przejście Izraelitów z niewoli egipskiej do Ziemi Obiecanej (gr. *diábasis, diabatéria*)

Filon z Aleksandrii (I w. przed Chr./I w. po Chr.) nadaje określeniu „Pascha”- „przejście” inne znaczenie. Widzi w nim „przejście Izraela” z Egiptu do Ziemi Obiecanej; z niewoli do wolności, a więc swego rodzaju „przełom” historyczny w dziejach ludu wybranego (por. Wj 14, 21-30).

Cudowne przejście przez Morze Czerwone, które rozstało się dla przechodzącego ludu Bożego, a zamykając się nad Egipcjanami zniszczyło ich całkowicie, pozostanie na zawsze w pamięci Izraela jako wielkie dzieło Boże związane z Paschą.

c) przejście od namiętności cielesnych do wzniosłości życia duchowego (gr. *metábasis*, *metánoia*)

Historycznemu wydarzeniu „przejścia” Izraelitów z niewoli do wolności Filon nadaje też sens symboliczny, duchowy. Jego zdaniem „Pascha” oznacza istotną i wewnętrzną przemianę duchową w człowieku, polegającą na „przejściu” od niskich, cielesnych namiętności (symbolem – Egipt i niewola Izraela) – do wzniosłości życia wewnętrznego, duchowego, polegającego na wolności dzieci Bożych (symbolem – Ziemia Obiecana i wolność Izraelitów).

W tym duchu nadal będą interpretować „Paschę” Chrystusa i chrześcijanina niektórzy Ojcowie Kościoła: na Wschodzie przedstawiciele tzw. „szkoły aleksandryjskiej”, a więc przede wszystkim Klemens Aleksandryjski (II/III w.) i Orygenes (II/III w.), na Zachodzie zaś głównie św. Ambroży (IV w.) i św. Augustyn (IV/V w.). „Ten wyraz zaś – pisze Orygenes na temat Paschy – oznacza «przejście», a wierni w myślach swoich, słowach i czynach przechodzą od spraw tego życia do samego Boga i żywo podążają na drodze do Ojczyzny” (*Cóntra Célsu*m 8, 22). Podobnie św. Ambroży nazywa „Paschą Pana przejście od na-

miętności do pełnienia cnót” (łac. *Páscha enim Dómini est tránsitus a passió nibus ad exercítia virtútis; De sacrificio Ábel et Cáin*, 63).

W podobnym duchu można też i trzeba odczytywać słowa z Pierwszego Listu św. Jana Apostoła: *My wiemy, że przeszliśmy ze śmierci do życia, bo miłujemy braci, kto zaś nie miłuje, trwa w śmierci* (1 J 3, 14), a także napomnienia św. Pawła z Listu do Rzymian: *Niechże więc grzech nie króluje w waszym śmiertelnym ciele, poddając was swoim pożądliwościom. Nie oddawajcie też członków waszych jako broń nieprawości na służbę grzechowi, ale oddajcie się na służbę Bogu jako ci, którzy ze śmierci przeszli do życia* [Rz 6, 12-13a; podkreślenia moje – B. M.].

WPROWADZENIE
W ŚWIĘTE TRIDUUM PASCHALNE

N O W A P A S C H A

Dynamika Triduum Paschalnego

ŚWIĘTE
TRIDUUM
PASCHALNE

To czyńcie !

OGÓLNE
WPROWADZENIE
Rok A, B, C

NOWA PASCHA

Alleluja !

Alleluja !

Alleluja !

O stań się Jezu dla duszy
radością **Paschy wieczystej**
i nas wskrzeszonych Twą mocą,
do swego przyłóż orszaku

A kiedy Jezus
im umył nogi, przywdział szaty
i znów zajął miejsce
przy stole,
rzekł do nich:
„Czy rozumiecie
co wam uczynilem?
Dałem wam
bowiem przykład,
ABYŚCIE I WY
TAK CZYNILI,
jak Ja wam
uczynilem”

(J 13,12. 15)

Następnie wziął
chleb, odmówiwszy
dziękczynienie, połamał go
i podał im, mówiąc: „To jest
Ciało moje, które za was
będzie wydane:
TO CZYŃCIE
na moją pamiątkę!”
Tak samo i kielich
wziął po wieczerzy, mówiąc:
„Ten kielich
to Nowe Przymierze
we Krwi mojej, która
za was będzie wylana”

(Łk 21, 19-20)

SZCZYT LITURGII I DZIEJÓW

Rozpoczynamy Święte Triduum Paschalne (łac. *Sácrum Tríduum Paschále*). Nawiązując do „Słowa wstępnego” (w tejże publikacji), przypominam porównanie do górskiej wspinaczki. Wchodzimy na najwyższy szczyt – szczyt całego Roku liturgicznego i całych dziejów.

Jest to jeden „szczyt” o trzech wierzchołkach. Do Triduum należą bowiem: Wielki Czwartek (od tak zwanej „Mszy Wieczerzy Pańskiej”), Wielki Piątek (z Liturgią Męki Pańskiej) i Wigilia Paschalna, która jako antycypacja Niedzieli Zmartwychwstania jest wierzchołkiem najwyższym, czyli Uroczystością nad

uroczystościami (łac. *Sollémnitas sollemnitátum*). Od razu zwróćmy uwagę, że w sensie liturgicznym trzecim etapem Świętego Triduum nie jest obecnie Wielka Sobota, jak nieraz mylnie się uważa, ale właśnie Wigilia Paschalna należąca już do Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego. Wielka Sobota jest dniem, który nie ma własnej liturgii (poza Liturgią Godzin) – dniem, w którym panuje żałoba i głęboka cisza pełna oczekiwania.

Warto na nowo sobie uświadomić, że Triduum nie jest przygotowaniem do Wielkanocy, ale już jest jej celebrowaniem i przeżywaniem. Zwraca na to uwagę święty Augustyn, określając ten czas jako „celebrowanie Paschy” (łac. *celebrátur Páscha*). Zatem przygotowanie do uroczystości paschalnych kończy się wraz z czterdziestodniowym Postem, w Wielki Czwartek. Od wielkoczwartkowej Mszy świętej wieczornej rozpoczyna się Pascha, czyli uroczystości wielkanocne.

UROCZYSTOŚCI PASCHALNE

Samo słowo „pascha” (z hebr.) oznacza „przejście”. O jakim przejściu mówimy podczas chrześcijańskich świąt paschalnych? O Chrystusowym przejściu ze śmierci do życia, które jest streszczeniem całego chrześcijaństwa i uobecnieniem jego istoty. Dlatego dla nas, chrześcijan, Triduum Paschalne to trzy największe i najświętsze dni w ciągu całego roku, w których najbardziej uroczyście przeżywamy misterium śmierci i zmartwychwstania Chrystusa.

1. Wydarzenie Nowej Paschy

Dlaczego świętujemy Chrystusową Paschę? Dlatego, że w niej zawiera się nie tylko istota chrześcijaństwa, ale obiektywny i najgłębszy sens naszego życia. Więcej! Tu odnajdujemy sens całego stworzenia, całego kosmosu, a nawet istnienia archaniołów i aniołów. Zgłębiając samą istotę chrześcijaństwa, zapytajmy, czym ono jest?

a) absolutne *nóvum*

Chrześcijaństwo jest wydarzeniem historycznym, a więc zaczyna się i dokonuje w konkretnym czasie, w takim, a nie innym zespole faktów.

Jest to wydarzenie zupełnie oryginalne i nowe. Ono całym sobą niejako krzyczy na wszystkie strony: *Nóvum, nóvum!* Ta nowość (łac. *nóvitas*) jest podstawową cechą chrześcijaństwa. Wszystkie *magnália Dei* (z łac. wielkie dzieła Boże) Starego Przymierza tylko przygotowywały chrześcijaństwo i Kościół – jako nowy lud Boży, naprowadzając na Chrystusa, który jest upragnioną Pełnią (gr. *Pléroma*).

b) szczytem i centrum – Osoba i dzieło Chrystusa

Szczytem i centrum chrześcijaństwa jest to „wydarzenie”, któremu na imię Jezus Chrystus Paschalny. Całe Jego życie ukazane zostało przez Ewangelistów jako podróż do Jerozolimy, gdzie ma dokonać dzieła, które zlecił Mu Ojciec. Zatem wydarzenie paschalne jest największym i ostatecznym darem Boga Ojca, zgodnie z Jego odwiecznym zamysłem miłości. *W tym objawiła się miłość Boga ku nam, że zesłał Syna swego Jednorodzonego na świat, abyśmy życie mieli dzięki Niemu. W tym przejawia się miłość, że (...) posłał Syna swojego jako ofiarę przebłagalną za nasze grzechy* (1 J 4, 9-10).

Paschalne misterium Chrystusa rozkłada się na szereg następujących po sobie wydarzeń, których szczytem jest męka Jezusa, Jego śmierć i zmartwych-

wstanie. Zmartwychwstały Pan posyła Apostołów, aby to wydarzenie głosili słowem, uobecniali w świętych sakramentach (por. KL 6) i potwierdzali świadectwem życia.

c) Eucharystia – uobecnieniem Paschy

Każda Eucharystia całe to misterium uobecnia, zawiera, przypomina i oznacza. Mówi o tym między innymi aklamacja, którą wszyscy wierni wypowiadają po Przeistoczeniu: „Głosimy śmierć Twoją, Panie Jezu, wyznajemy Twoje zmartwychwstanie i oczekujemy Twego przyjścia w chwale”. Oto jest sedno i streszczenie orędzia paschalnego, czyli tak zwanego kerygmatu (gr. *kerýsein* i *kérygma*). To jest najważniejsze orędzie, które Kościół ma do przekazania światu.

Hostia eucharystyczna unoszona przez kapłana po Przeistoczeniu wielu osobom kojarzy się ze słońcem. Bardzo dobre jest to skojarzenie! W tej Hostii bowiem ukryty jest Jezus Chrystus i całe Jego dzieło paschalne – to jest prawdziwe „Słońce naszego życia”!

To Słońce ogarnia nie tylko człowieka, ale też cały kosmos, a ogarniając, przemienia go i ukierunkowuje ku Bogu. Dlatego Eucharystię można nazwać „Paschą wszechświata”. W niej całe stworzenie osiąga swój ostateczny, wieczny sens. Słusznie więc nazywa się ją również „Paschą wiekuistą”.

2. Celebrowanie Paschy Chrystusa

Triduum Paschalne jest najuroczystszym celebrowaniem i przeżywaniem Chrystusowej Paschy. Po Niedzieli Zmartwychwstania nadal w sposób szczególny świętujemy wydarzenia paschalne. Czynimy to przez osiem dni Oktawy Wielkanocnej, a także przez cały pięćdziesięciodniowy Okres Wielkanocny, którego zwieńczeniem jest Uroczystość Zesłania Ducha Świętego. Można powiedzieć, że cały ten czas staje się jednym uroczystym dniem (dlatego nie mówimy „Druga Niedziela po Wielkanocy”, lecz: „Druga Niedziela Wielkanocna” i podobnie następne), choć w całym Okresie Wielkanocnym świętowanie to ma różne natężenie.

Święta paschalne i cały Okres Wielkanocny są zatem czasem wyjątkowego przeżywania Paschy. Jednak musimy pamiętać, że celebруем ją przez cały rok. Pascha uobecniata podczas sprawowania każdej Mszy świętej jest przede wszystkim istotą Dnia Pańskiego, czyli niedzieli. Ten dzień, jako cotygodniowa pamiątka zmartwychwstania Pana, ma wyjątkowy charakter i szczególne znaczenie. Jest świętem specyficznie chrześcijańskim, a uczestnictwo w niedzielnej Eucharystii stanowi o tożsamości chrześcijanina.

Sobór Watykański II przypomniał paschalną specyfikę tego dnia oraz obowiązek uczestniczenia w niedzielnej Mszy świętej: „Zgodnie z tradycją apostołską, która wywodzi się od samego dnia Zmartwychwstania Chrystusa, misterium paschalne Kościoł obchodzi

co osiem dni, w dniu, który słusznie nazywany jest dniem Pańskim albo niedzielą. W tym dniu wierni powinni schodzić się razem dla słuchania Słowa Bożego i uczestnictwa w Eucharystii, aby tak wspominać Mękę, Zmartwychwstanie i chwałę Pana Jezusa i składać dziękczynienie Bogu, który ich «odrodził przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa ku nadziei żywej» (1 P 1, 3). Niedziela jest zatem najstarszym i pierwszym dniem świątecznym" (KL 106).

O tym, jak bardzo w świadomości chrześcijan Eucharystia wiązała się z niedzielą, świadczą zeznania tak zwanych „męczenników niedzieli”, złożone w czasie przesłuchania przed konsulem rzymskim (początek IV wieku): „My musimy sprawować Eucharystię w dzień Pański. To nasze prawo. Niedzielnej Eucharystii nie wolno nam opuszczać”; „My nie możemy żyć bez sprawowania Eucharystii w dniu Pańskim”; „Czy nie wiesz, prokonsulu, że chrześcijanin ma swoją rację bytu we Mszy świętej, a Msza święta w chrześcijaninie tak, że jedno bez drugiego nie może istnieć?”.

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	7
1. „Jaśniejse szczyt Roku liturgicznego” – Pascha ..	7
2. Co oznacza termin „Pascha”?	10
3. „Misterium Paschalne obejmuje wszystko”	14
4. Pascha Pana – epifanią miłości <i>do końca</i>	19
5. „Śmierć zwarła się z życiem w boju przedziwnym”	23
6. Najbardziej „paschalna” jest Maryja	29
7. Przełom w dziejach wszechświata „przez nowość paschalną Odkupienia”	32
8. W kierunku wiekuistej Paschy	40
9. Publikacja „To czyńcie!”	45

WPROWADZENIE W ŚWIĘTE TRIDUUM PASCHALNE „Nowa Pascha”

Szczyt liturgii i dziejów	49
Uroczystości Paschalne	51
1. Wydarzenie Nowej Paschy	51
2. Celebrowanie Paschy Chrystusa	54
3. Wspominanie uobecniające	55
4. Dwie fazy jednego Misterium	57
Nasze postawy	59
1. Przygotowanie	59
2. Rozumienie	60
3. Wiara	61
4. Jedno konieczne	61

WIELKI CZWARTEK „Wieczernik”

Wieczernik	67
1. Misterium budzące zdumienie	67
2. Misterium powierzone Kościołowi	68
Z dziejów liturgii Wielkiego Czwartku	71
1. Jerozolima	71
2. Rzym	74
3. Galia	78
Współczesna liturgia Wielkiego Czwartku	79
1. Liturgia przedpołudniowa	79
2. Początek Triduum Paschalnego	81
Wątki wiodące – dary Wieczernika	84
1. Eucharystia	84
2. Kapłaństwo	85
3. <i>Mandatum novum</i>	87
Misterium krzyża w Wieczerniku	89
1. Źródło obdarowania	89
2. Cena zbawienia	90
3. Zapowiedź chwały	91
Pascha Izraela	93
1. Pora świętowania	95
2. Baranek paschalny	96
3. Chleb niekwaszony i gorzkie zioła	97
4. Przepasanie bioder	98
5. Święto upamiętniające	99
Kielich Przymierza	105
1. Kielich Krwi Zbawiciela	106

2. Przymierze miłości	109
3. Odpowiedź człowieka	110
Pascha Jezusa Chrystusa	113
1. Świadek Apostoła	114
2. Ostatnia Wieczerza	115
3. <i>Czyńcie to na moją pamiątkę!</i>	119
4. <i>Czynić godnie, czyli z miłością</i>	121
Eucharystia – sakramentem miłości	122
1. Objawienie miłości Ojca	123
2. Walka duchowa	124
3. Nowe przykazanie miłości	125
4. Umycie nóg Apostołom – obraz i wzór miłości <i>do końca</i>	129
Pascha Chrystusa – naszą Paschą	139
1. Paschalna moc Eucharystii	140
2. Godność kapłaństwa	144
3. Wypełnianie przykazania miłości	150
Adoracja	155

WIELKI PIĄTEK „Golgota”

Golgota	161
1. Znak krzyża	161
2. Misterium krzyża	163
3. Dwie belki krzyża	168
Z dziejów wielkopiątkowej liturgii	171
1. Jerozolima	171
2. Rzym	175
3. Tradycja Bożego Grobu	183

Współczesna liturgia Wielkiego Piątku	185
1. Część pierwsza: Liturgia słowa	187
2. Część druga: Adoracja krzyża	191
3. Cześć trzecia: Komunia święta	193
Teologia Wielkiego Piątku	196
1. Ofiara	196
2. Zwycięstwo	197
3. Dobrowolność	197
4. Królewskość	198
5. Skuteczność	198
Zapowiedź męki Mesjasza-Kapłana	201
1. Przerazenie	204
2. Cierpienie	205
3. Ofiara za nas	207
4. Wywyższenie	208
5. Wypełnienie woli Ojca	210
Zaufanie w cierpieniu i śmierci	212
1. Przerazenie	213
2. Cierpienie	214
3. Ofiara za nas	214
4. Wywyższenie	215
5. Wypełnienie woli Ojca	215
Chrystus – Arcykapłan i Żertwa ofiarna	218
1. Solidarny z człowiekiem	219
2. Obdarowujący z tronu łaski	220
3. Cierpiący	221
4. Posłuszny Ojcu	222
5. Dokonujący zbawienia	223
Męka Chrystusa-Króla	225
1. Jezus przed Piłatem	233
2. Baranek Paschalny	243

Misterium krzyża w nas	249
1. Lęk przed krzyżem	249
2. Miłość objawiona w paradoksach krzyża	250
3. Krzyż – wielką próbą	250
4. „Gęstwina” krzyża	251
5. „Gęstwina” grzechu	253
6. Kroczyć za Panem	254
7. Błagać o siłę	255
8. Dar Miłości	255
9. Zawsze z Matką	256

WIGILIA PASCHALNA **„Baranek Paschalny”**

Cisza Wielkiej Soboty	261
1. Milczenie pełne wymowy	261
2. Wejście w krainę śmierci	262
3. Zstąpienie w otchłań człowieka	264
4. Cisza opromieniona nadzieją	267
Noc paschalnego przełomu	268
1. Wigilia Paschalna – najwyższym szczytem	
Triduum	269
Z dziejów liturgii Wigilii Paschalnej	272
1. Okres: IV wiek	273
2. Okres: V – XIII wieku	277
Liturgia Wigilii Paschalnej dziś	281
1. Część pierwsza: Liturgia światła	282
2. Część druga: Liturgia słowa	289
3. Część trzecia: Liturgia chrzcielna	292
4. Część czwarta: Liturgia eucharystyczna	295

Teologia Wigilii Paschalnej	299
1. Zwycięstwo Chrystusa nad śmiercią	299
2. Chrystus – naszą Paschą	301

Pascha Chrystusa – centrum i spełnienie

dziejów	307
1. Chrystus – Pierworodnym wobec stworzenia	309
2. Próba Abrahama – światło paschalne	319
3. Wody dające ocalenie	323
4. Miłość wierna i stwórcza	329
5. Słowo dające życie	332
6. Słowo mądrości	335
7. Miłość dająca moc i oczyszczenie	338
8. Misterium Paschy – udziałem człowieka	343
9. Spotkanie „dwóch miłości”	348

Ogień i woda – symbole paschalnych przeżyć 360

1. Strapienie i pocieszenie	360
2. Zmartwychwstały – pewnym ocaleniem	361

DODATEK

Poświęcenie pokarmów wielkanocnych	365
1. Kontekst paschalny	366
2. Krótka geneza	366
3. Jakie pokarmy?	367
4. Modlitwa poświęcenia	367
5. Sakralizacja życia	368

Wykaz skrótów 371 |

Literatura 372 |